

PROBLEMS AND SOLUTIONS FOR THE MASTERY OF THE MOTHER TONGUE BY SECOND LANGUAGE PUPILS IN PRIMARY GRADES

Kurbaniyazova Diluar

Master's student of Nukus State Pedagogical Institute

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17098977>

ARTICLE INFO

Received: 05st September 2025

Accepted: 10th September 2025

Online: 11th September 2025

KEYWORDS

Native language, second language, bilingualism, primary school, speech development, cognitive activity, national values.

ABSTRACT

This article comprehensively covers the problems encountered in the process of mastering the native language by students studying in primary grades in a second language (Russian, Kazakh, and other languages) and ways to overcome them. The article emphasizes the role of an integrated approach, interactive methods, modern pedagogical technologies, and multimedia tools in addressing these problems. Throughout the article, the development of the native language in a bilingual environment is considered not only as a linguistic, but also as a psychological and cultural process. The importance of a systematic approach in solving the problem is especially emphasized, and it is noted that the strengthening of the native language is an important factor in the upbringing of students as harmoniously developed individuals. Thus, the article shows the relevance of scientifically based recommendations, practical methods, and the introduction of national cultural heritage into the educational process for the effective teaching of the native language to children studying in a second language. The research results can serve as a practical guide for teachers and parents, as well as a theoretical basis for the further development of the bilingual education system.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA IKKINCHI TILDA TA'LIM OLUVCHILARDA ONA TILINI O'ZLASHTIRISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Kurbaniyazova Diluar

Nukus davlat pedagogika instituti magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17098977>

ARTICLE INFO

Received: 05st September 2025

Accepted: 10th September 2025

Online: 11th September 2025

ABSTRACT

Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ikkinchi tilda (rus, qozoq va boshqa tillarda) ta'lim olayotgan

KEYWORDS

Ona tili, ikkinchi til, ikki tillilik, boshlang'ich sinf, nutq rivoji, bilish faoliyati, milliy qadriyatlar.

o'quvchilarning ona tilini o'zlashtirish jarayonida uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari atroflicha yoritilgan. Maqolada bu muammolarni bartaraf etishda integratsiyalashgan yondashuv, interaktiv metodlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va multimedia vositalarining o'rni alohida ta'kidlanadi. Maqola davomida o'quvchilarda ikki tillilik muhitida ona tilining rivojlanishi nafaqat lingvistik, balki psixologik va madaniy jarayon sifatida ham ko'rib chiqiladi. Muammoni hal qilishda tizimli yondashuvning ahamiyati alohida urg'ulanib, o'quvchilarni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda ona tilining mustahkamlanishi muhim omil ekanligi qayd etiladi. Shu tariqa, maqolada ona tilini ikkinchi tilda ta'lim olayotgan bolalarga samarali o'rgatish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar, amaliy metodlar va milliy madaniy merosni o'quv jarayoniga tatbiq etishning dolzarbligi ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari pedagog va ota-onalar uchun amaliy qo'llanma bo'lib xizmat qilishi, shuningdek, ikki tilli ta'lim tizimini yanada rivojlantirishga nazariy asos bo'lishi mumkin.

Kirish. Bugungi kunda dunyo mamlakatlarida, jumladan, O'zbekistonda ham ikki tilli ta'lim jarayoni tobora kengayib bormoqda. Ayrim hududlarda bolalar rus, qozoq yoki boshqa tillarda ta'lim olishmoqda. Bu jarayon, bir tomondan, o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirib, ularni boshqa xalqlarning madaniyatiga yaqinlashtirsa-da, ikkinchi tomondan, ona tilini o'zlashtirishga qator to'siqlar tug'diradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda bu holat juda sezilarli bo'lib, bolalarning nutqiy rivojida muayyan qiyinchiliklar yuzaga keladi [5, 92-95]. Ona tilini yaxshi o'zlashtira olmagan bola keyinchalik bilim olish jarayonida ham qiyinchiliklarga duch keladi, chunki til bilimning asosiy vositasidir. Shu bois, mazkur mavzu dolzarb hisoblanadi. Chunki ona tili nafaqat aloqa vositasi, balki xalqning ma'naviy boyligi, madaniy merosi va milliy o'zligining ifodasidir. Agar bola o'z ona tilini yetarli darajada o'zlashtirmasa, u o'z milliy qadriyatlarini chuqur anglab yetolmaydi. Pedagog va psixolog olimlar tadqiqotlarida ham ko'p bora ta'kidlanganidek, til va tafakkur bir-biridan ajralmas tushunchalardir. Demak, boshlang'ich bosqichda ona tilini o'zlashtirish darajasi bolaning intellektual rivojiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ikki tilli ta'lim muhitida ona tilini o'zlashtirish jarayoni murakkab va ko'p qirrali masalalardan biridir. Avvalo, lug'aviy muammolarni ta'kidlash joiz. Boshlang'ich sinf o'quvchilari, ayniqsa, ta'lim jarayonining dastlabki bosqichida, ikkinchi til so'zlaridan faol foydalanishga moyil bo'ladilar. Bunday holatning sababi shundaki, ular darsda, o'qituvchi bilan muloqotda, hatto tengdoshlari bilan suhbatda ko'proq ikkinchi tilga murojaat

qiladilar. Natijada ona tilidagi ko'plab so'zlarni unutib qo'yadilar yoki noto'g'ri ishlatadilar. Bu esa lug'at boyligining tabiiy ravishda rivojlanishiga xalaqit beradi. Masalan, bola oddiy kundalik predmetlarning nomini ona tilida aytishda qiynalishi mumkin: u "stol", "ruchka", "daraxt" kabi sodda so'zlarni ham esdan chiqarib, ikkinchi til shaklidan foydalanadi. Shu tarzda lug'atning torayishi bolaning ona tilidagi nutqini boyitishga to'sqinlik qiladi va nutqiy rivojlanishda bo'shliqlar yuzaga keladi.

Ikkinchi muammo fonetik qiyinchiliklardir. Ma'lumki, har bir tilning fonetik tizimi o'ziga xos bo'lib, tovushlarning talaffuzi ham turlicha bo'ladi. Ikkinchi tilning fonetik me'yorlari bolalarning ona tilidagi talaffuz ko'nikmalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, rus tilida o'qiyotgan bolalar ayrim unli tovushlarni cho'zib yoki qisqartirib talaffuz qiladilar, qozoq tilida tahsil olayotgan bolalar esa ayrim undoshlarni o'zbek tilidagidan farqli talaffuz qilishlari mumkin. Natijada bolalar ona tilidagi so'zlarni to'g'ri talaffuz qila olmay, tovushlar almashinuvi yuzaga keladi. Bu jarayon esa ona tilining sof fonetik tizimini egallashda sezilarli qiyinchilik tug'diradi [1].

Uchinchi muammo grammatik interferensiyaga taalluqlidir. Ikki til o'rtasidagi grammatik qoidalar o'quvchi ongida ko'pincha aralashib ketadi. Natijada ular ona tilida gap tuzayotganda ikkinchi til qoidalarini qo'llaydilar. Masalan, qozoq tilida ta'lim olayotgan bola o'zbek tilida gap qurishda so'z tartibini qozoq tilidagi kabi o'zgartirishi mumkin yoki rus tilidagi so'z birikmalarini o'zbekchaga to'g'ridan-to'g'ri ko'chiradi. Bu esa ona tilining grammatik me'yorlarini to'g'ri o'zlashtirishga to'sqinlik qiladi, hatto grammatik xatolarning doimiy tus olishiga sabab bo'ladi. Shu bilan birga, grammatik interferensiya yozma nutqda ham ko'p uchraydi: o'quvchilar jummalarni ikkinchi til grammatikasiga xos qoidalarga binoan tuzadilar.

To'rtinchidan, savodxonlik bilan bog'liq qiyinchiliklar ham alohida e'tiborga loyiq. Ona tilida o'qish va yozuv ko'nikmalari sekin shakllanadi, imlo va tinish belgilaridan foydalanishda ko'plab xatolar kuzatiladi. Masalan, o'quvchilar ona tilida yozuv jarayonida ikkinchi til qoidalarini qo'llab yuboradilar yoki so'zlarni aralashtirib yozadilar. Bu esa yozma savodxonlikning pasayishiga, matnni tushunarsiz yoki grammatik jihatdan xato holga keltirishga olib keladi.

Beshinchi muammo nutqiy faollikning susayishi bilan bog'liq. Ikkinchi til ustuvor bo'lgani sababli bolalar maktabda ham, uyda ham ko'proq o'sha tilda muloqot qiladilar. Ona tilidan foydalanish cheklangani sari, ular bu tilda erkin fikr bildirishda qiynaladilar. Bu esa ona tilining tabiiy rivojlanishini sekinlashtiribgina qolmay, balki bolaning milliy tafakkuri va madaniyati shakllanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi [4].

Ona tilini o'zlashtirishdagi yuqorida sanab o'tilgan muammolarni bartaraf etish uchun tizimli va ilmiy asoslangan yondashuv talab etiladi. Avvalo, dars jarayonida integratsiyalashgan yondashuvni qo'llash muhimdir. Masalan, o'quvchilarga ikkinchi tilda berilgan matnni ona tilida qayta hikoya qilish topshirig'i berilishi mumkin. Shu bilan birga, ikki til o'rtasida qiyosiy mashqlar o'tkazish orqali bolalar til me'yorlarini farqlashni o'rganadilar. Bunday usul ikki tilni uyg'unlashtirib o'rganishga yordam beradi, shu bilan birga ona tilida fikrlash jarayonini rag'batlantiradi.

Multimedia resurslaridan foydalanish ham samarali yechimlardan biridir. Ona tilida yaratilgan audio va video materiallarni muntazam tinglash bolalarda to'g'ri talaffuzni

shakllantiradi, eshitib tushunish qobiliyatini rivojlantiradi. Xususan, multfilmlar, xalq ertaklari asosida yaratilgan animatsiyalar, audio kitoblar o'quvchilarning ona tiliga bo'lgan qiziqishini orttiradi. Shu orqali bolalar ona tilida muloqot qilishga, so'zlarni faol qo'llashga ko'proq moyil bo'ladilar.

Interaktiv metodlarning o'rni ham beqiyosdir. Rolli o'yinlar, til o'yinlari, sahnalashtirish mashg'ulotlari bolalarning ona tilida erkin gapirishiga sharoit yaratadi. Ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilar o'yin orqali tezroq o'rganadilar, ular o'z bilimlarini amaliyotda qo'llab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa tilni faqat nazariy emas, balki amaliy tarzda ham o'zlashtirishga yordam beradi.

Oila va maktab hamkorligi masalasi ham nihoyatda muhim. Ota-onalar bolalari bilan uyda ona tilida muntazam suhbatlashishlari, ertak aytib berishlari, maqol va topishmoqlarni o'rgatishlari zarur. Bu jarayon bola uchun tabiiy muhit yaratadi va u ona tilidan hayotiy muloqot vositasi sifatida foydalanishni o'rganadi. Shu tarzda, o'quvchi maktabda ham, uyda ham ona tilidan faol foydalanishga odatlanadi, natijada bu tilning rivojlanishi izchil davom etadi.

Milliy madaniy merosdan foydalanish ham ona tilini o'rgatishda katta ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarni xalq ertaklari, dostonlar, maqol va matallar bilan tanishtirish nafaqat lug'at boyligini kengaytiradi, balki ularda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantiradi. Har bir darsda xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish bolalarda nafaqat tilni o'rganishga, balki milliy madaniyatni o'zlashtirishga ham yordam beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ikkinchi tilda ta'lim olayotgan o'quvchilarda ona tilini o'zlashtirish jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lsa-da, uni samarali yo'lga qo'yish mumkin. Bu borada o'qituvchilarning o'quvchilarga mos metodlarni tanlashi, ota-onalarning faol ishtiroki va jamiyatning umumiy e'tibori zarurdir. Integratsiyalashgan darslar, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, interaktiv metodlarni qo'llash, oila va maktab hamkorligini yo'lga qo'yish hamda milliy madaniy merosdan keng foydalanish orqali yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf etish mumkin. Ona tilining mustahkamlanishi esa nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki milliy o'zlikni asrab-avaylash, yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash va madaniy merosni saqlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

References:

1. Gobana, J. A. (2013). *Challenges of mother-tongue education in primary schools: The case of Afan Oromo in the East Hararge zone, Oromia Regional State, Ethiopia* (Doctoral dissertation, University of South Africa (South Africa)).
2. Kodirova, M. BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA INTEGRATSIYALASHGAN DARSLARNI TASHKIL ETISH TEXNOLOGIYASI. BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSIYALAR.
3. Muxammadiyeva, D. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI.
4. Phindane, P. (2020). The influence of mother tongue in second language learning in primary school. *Education and New Developments*, 380.

5. Qahramonov, A., Umrzoqova, M., Abdullayeva, S., & Nosirova, X. (2024). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILINI O'RGATISHNING MAZMUNI VA VAZIFALARI. *PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH*, 1(7), 92-95.
6. Xolboyeva, G. BOSHLANG 'ICH SINF O 'QUVCHILARIDA MATNNI TUSHUNISH VA ADABIY TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISH YO 'LLARI. *TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA*, 45.